

244 A fővárosi színházi évad mérlege

Egyik lapársunk évad végi értékelő cikke *átmeneti szezonnak* nevezte az ideit, s ezen azt értette, hogy néhány színházban történt az utóbbi hónapokban személycsere és vezetőségváltás, s az „új rezsimék” ilyen rövid idő alatt természet-szerűen még nem tudták kibontakoztatni elképzeléseiket. Ezt a megállapítást bátran elfogadhatjuk mi is az évad végi mérlegkészítés kiindulási pontjával. Nemcsak vidéken voltak olyan változások, amelyekről a színházi munka meglevenedését lehet várni, hanem a fővárosban is több helyütt sor került a régen esedékes és jó reményekre jogosító „vérfrissítésre”.

Az előző évben kapott új igazgatót a Vigszínház, az évad kezdetén következett be az átalakulás a Nemzeti Színház vezetésében, valamint a Vidám Színpadéban, új főrendező került a József Attila Színház élére, s az évad folyamán új igazgatója lett a Madách Színháznak; bizvást nevezhetnénk tehát ezt a szezon az átszervezések — tegyük hozzá a *hasznos* átszervezések — szezonjának. Nem lett volna különös, ha ez a személyi változásokban megmutatózó nagy talajmozgás olyan időleges zavart okozott volna a színházi munkában, amelyet évad végén sajnálattal kellene regisztrálni. Ehelyett örömmel írjuk le, hogy nem így történt: az 1971—72-es szezonnak a pozitív oldalai az erősebbek.

Kezdjük mindjárt egy ténnyel, amelyet szívesen említünk: a magyar bemutatók nagy számával. Ha a budapestben bemutatkozó Déryné Színházat is figyelembe vesszük, a hazai szerzők bemutatóinak száma Budapesten megközelítette a negyvenet. Százalékosan számolva az évad fővárosi bemutatóinak több mint a fele magyar darab volt. Olyan adat ez a nemzeti dráma ápolásának szolgálatában, amelyre bizvást lehetünk büszkéek. S ha a sokatmondó, de mégiscsak száraz számadatok közül kiemelünk néhány konkrét előadást, a kép még gazdagabbá válik.

Említsük mindjárt a Nemzeti Színház törekvését klasszikus drámairodalmunk ápolására, amelynek során bemutatták Madách—Keresztury Csák végnapjai című művét, felújították Vörösmarty Czillei és a Hunyadiak című drámáját, ez utóbbinak külföldön is elismerést szerezve. Vagy egy másik műhelyben, az Irodalmi Színpadon Babits oratóriumának életre keltését. A kortárs szerzők közül két jelentős bemutatóval kiemelkedik Illyés Gyula — Bölcsek a fán, Bál a pusztán —, s különösen ez utóbbinak mintaszerű bemutatásával tett jó szolgálatot a nemzeti dráma ügyének a Thália Színház. A fiatalabbak közül Galambos Lajos Fegyverletétele a Vígben, és Kertész Ákos Makrája a József Attilában érdemelt megkülönböztetett figyelmet. De említhetnénk a még mindig „élő kortársnak” érzett Sarkadi drámáját a Pesti Színházban, vagy Páskándi Géza romániai magyar író történelmi vitadrámáját ugyanott. Egyébként is dicséretet érdemel a Vigszínház új vezetőségének vállalkozása, amelynek során teljesen magyar szerzőkből álló évadot rendeztek a kamarateremben, a Pesti Színházban.

S milyen volt a műsorrend másik felét kitevő külföldi drámai anyag? Kezdjük mindjárt egy fájdalmas hiány felemlítésével. Néhány szovjet bemutatón kívül egyetlen olyan produkciót sem tudnánk említeni, amely a baráti országok klasszikus vagy mai színpadi irodalmát képviselné. Olyan negatívum ez, amelyet tartósan nem engedhetünk meg magunknak. De a kortárs nyugati irodalom sem a legjelesebb művekkel képviselte magát, pedig bizony még mindig nem számoltuk fel az e téren jelentkező adósságot. Neil Simon — amint azt mérges vitacikkek is kifogásolták — neve nem jellemzi a nyugati irodalom élvonalát, és hogy egy másfajta példát mondjunk, az Iguana éjszakája sem tartozik Williams munkásságának csúcsteljesítményei közé. Erősebbnek tűnik a nemzetközi anyagban a klasszikus részleg, és bizonyára nem kis részt a szerencsés dramaturgiai választásnak tudható be, hogy ezeknek a daraboknak előadása sikerült színházi-szakmai szempontból is a legjobban. (Brecht: A szecsuáni jólétek, Ibsen: Peer Gynt, Pirandello: Ahogy szeretsz, Ugo Betti: Özönvíz, Fevershami Arden: Gyilkosok a ködben, Beaumarchais: Figaró házassága, Molière-egyfelvonásokok).

Ha csak egy pillantást vetünk is a színházak egyéni teljesítményeire, mindjárt kitűnik, hogy a legegységesebb színvonalú évadot a Thália Színház zárta (ha leszámítunk egy kisiklást, egy bukott Csurka-darabot). Rendhagyó színházi vállalkozásaival, mint amilyen a Ramajana vagy még inkább a kultúrpolitikai is oly értékes Bartókiana, ez a műhely kiérdemelte a jogot, hogy a legeredményesebbek között tartsuk számon.

A Bál a pusztánál ez idén a népi nemzeti drámák felé is kaput nyitottak.

Intellektuális és szórakoztató darabok váltakozásával a Vigszínház alkalmas egyensúlyt teremtett a vele szemben felmerülő sokoldalú közönségigény számára. A Pesti Színház magyar évadjának — amelyből még nem említettük a Tersánszky- és a Gyurkovics Tibor-bemutatót — viszonylagos sikere nyomán jelenthette be Várkonyi igazgató az évad végén, hogy a színház a budapesti művészeti hetek alkalmából önálló magyar drámabemutató-sorozatot tart.

Noha az igazgatóváltás bizonyos értelemben „derékba kapta” a Nemzeti Színház szezonját, az visszatekintésben mégis pozitívnak mondható, különösen ami a klasszikus repertoárt illeti (Madách, Molière, Pirandello). Említést érdemel a magyar klasszikus drámák hetének megrendezése.

A József Attila Színház új művészi vezetőjének — főrendezőjének — színvonal-emelési kísérleteit jelzi a sikeres Kertész Ákos-regény, a Makra adaptációja, valamint az Ugo Betti-bemutató. Új otthonában a Huszonötödik Színháznak módja nyílt arra, hogy valódi koncepcióját megvalósíthassa. E célból átrendezték a régi előadásokat is (a Tou O igaztalan halála az új verzióban például ragyogóan kiteljesedett), de érdekes, az alapkonceptióba vágó kezdeményezésnek kell tartani a Fényes szelek színpadi változatát, valamint a Szerelmem, Elektra e színpadra szánt átrendezését is.

Új lehetőségeket keres az új vezetés a Vidám Színpadon is; az irodalmi igényesség révébe akarja vezetni a régi társulatot. E tekintetben nem annyira az új kabarébemutatóban, a Kiskapuban, mint inkább A szülő is ember című Bárány Tamás-vígjátékban láttunk több lehetőséget. A Mikroszkóp Színpad főként egy igen fontos és sikeres vállalkozással tetten emlékeztetése idényét, erről más összefüggésben még beszélünk a továbbiakban. Miközben gyermekelőadásait kiegyensúlyozott színvonalon tovább folytatja, a Bábrotaszkek előadásával egyéni arculatának még teljesebb kialakítására törekszik a Bábcsínház, Kodály Hány Jánosának előadásával pedig zenés színpadi feldolgozásainak sikeres sorát viszi tovább.

Kevésbé érezteti még egyelőre hatását a közelmúlt igazgatóváltása a Madách Színházban, amely az évad során meg lehetőséget nyújtott. Egy-egy előadásuk azonban — Peer Gynt, Zendülés a Caine hajón — így is az évad jeles eseményei közé tartozik, s egy-egy kiugró színészi alakítás (mint például Márkus Lászlóé a Hattyúban) a jó műhelymunkát itt is dicséri.

A tematikai stíluskérdésekre még egyszer visszatérve, örömmel regisztrálhatjuk, hogy a fővárosi kulturális életben csendben és hivalkodás nélkül előtérbe került és közönség szempontból is népszerűvé vált a *politikus színház*. Elég ha még egyszer a Thália évadjára utalunk, vagy a (körülötte folytatott vitával együtt) Major Tamás nemzeti színházi vállalkozásaira, vagy a Huszonötödik Színház didaktikus-politikus koncepciójára, de említhetnénk a Mikroszkóp Színpad sajátos karakterét, vagy a Vig-Pesti színházak egy-egy bemutatóját is. Erőteljes karaktert adnak az évadnak azok a darabok, amelyekben a társadalmi kérdésfeltevés dominál, de ugyanakkor nem mehetünk el szótlánul a mellett a jelenség mellett sem, hogy (valamiféle vélt közönségigény kielégítésére, vagy hamis „konzolidáció”-politika értelmében) megnövekedett a *bulvárdarabok* száma is. Ha néhányat ezek közül megmentett is az igényes előadás, megint mások bizvást kimaradhattak volna a programból.

Ebben az évadban is felemlíthetjük az immár krónikusnak mondható bajt: a fiatal drámaírók még mindig nehezen találják meg az utat az színpadhoz. Jól segíthetne ezen a téren a maga sajátos feladatát még mindig csak kereső stúdiómozgalom, de talán az egy Thália Stúdió kivételével, amely Jókai Anna új darabját segítette színpadra, nem vettük észre, hogy speciális színházi műhelyek fiatal szerzőkkel eredményesen foglalkoztak volna. Úgy tűnik viszont, hogy a fiatal rendezőnemzedékben egyre nagyobb az igény a korszerű színpadi stílus keresésére, és ez többnyire már teret is kap. Két vállalkozást kell itt kiemelnünk: Fevershami Arden Gyilkosok a ködben című drámájának előadását a Katona József Színházban, Babarcsi László rendezésében, valamint Vasiljev-Ljubimov Csenedek a hajnalok című művét a Mikroszkóp Színpadon, Iglódi István rendezésében. Aligha kétséges, hogy mindkét rendező a *korszerűség alapvető követel-*

ményének érzi a játékestílus egységét; mindkét előadásban fokozott hangsúly kerül ugyanis a színpadi játékelemek stílusbeli harmóniájára. Iglódi például Ljubimov moszkvai előadásának forgatókönyvét valósággal újraköltötte: a monumentális látványos színházat lefordította az intim kisszínház nyelvére.

Végezetül a színházi mérleg pozitív oldalán kell elkönyvelnünk az *élénkülő nemzetközi csereforgalmat*. A Nemzeti Színház helsinki, a Vig bukaresti sikerét, a Vidám Színpad, a Bábcsínház, a Déryné utazásait. Mind azt jelentik, hogy a magyar dráma és a magyar színjátszás iránt növekvőben van az érdeklődés külföldön. Ugyanakkor a budapesti közönség is tapasztalhat például a bukaresti Comedie Színház, a bécsi Volkstheater művészeinek, és — hogy az évad legkiemelkedőbb vendégjátékélményét is számba vegyük — a tartui észt színház kitűnő együttesének, amely nemzeti drámánkat, a Tragédiát mutatta meg, egy sajátos színházkultúra tükrében.

Ha csak főbb tendenciáiban tekintetük is át az elmúlt színházi évadot, és számos esemény értékelésére nem térhetünk ki, a fentiek talán elegendő bizonyítékot szolgáltatnak arra, hogy egészséges pezsdülés tapasztalható a fővárosi színházi életében, már, ebben az „átmeneti” szezonban is, és jó reményekkel tekinthetünk a jövő elé, amelyben ezek a pozitív tendenciák minden jel szerint kiteljesednek.

Lukácsy András